

Eyvind Johnson på resa genom sina livslandskap

Om *Spår förbi Kolonos*

Försök och fullbordan avlöser varandra i Eyvind Johnsons produktion. Han har aldrig varit rädd för att experimentera. Berättartekniska grepp från Joyce och Proust var han den förste att introducera hos oss. Hans diktarverkstad har varit ett laboratorium för litterär grundforskning. Hans romaner och noveller har varit periodiska forskningsredogörelser. Och med jämna mellanrum har resultaten sammanfattats i fullviktiga böcker: *Romanen om Olof*, *Strändernas svall*, *Hans nådes tid*.

Fjölårets bok var en stor framgång både konstnärligt och publikt. Enligt lagen för Eyvind Johnsons sätt att fungera skulle vi nu ha att förutse en ny period av experimenterande. Årets bok, *Spår förbi Kolonos* (Bonniers), tycks bekräfta den förutsägelsen, dock med vissa reservationer. Trots den krångliga kompositionen är den nog mest avsedd till förnöjelse. Ambitionerna bakom verket tycks inte vara särskilt stora den här gången.

Boken tillkom en aning slumpartat. I romanen *Minnas* från 1928 ingick ett stort textparti som diktaren strök före publiceringen. I år ville förlaget ge ut romanen i ursprungligt och fullständigt skick. Eyvind Johnson fick en annan idé. En utflykt till Grekland i våras fick lämna material till en resedagbok, i vilken det otryckta romanfragmentet bakades in. De två ingredienserna har skiktats som lagren i en tårta. Och resultatet är alltså *Spår förbi Kolonos*.

Det kan låta lite underligt detta, men det finns självfallet en metod i galenskapen. Resan till Grekland, till Europas förflutna, var också en resa till diktarens eget förflutna. Intrycken från Partenon och Delfi blandas med barndomsminnen från Norrbotten. Utgrävningarna i Olympia har sin motsvarighet i diktarens inre, i minnets arkeologi. Den homeriske kung Nestor glider över i en gammal vördnadsfull rallare med heroiska minnen från Norrlands sägenomsusade motsvarighet till härtåget mot Troja, byggandet av norra stambanan.

Till allt detta kan läsaren även indirekt stifta bekantskap med den unge Eyvind Johnson, nämligen i de interfolierade romankapitlen. Handlingen utspelas i Himmelriket, där en välmenande men något ålderdomssvag Vår Herre regerar. En av de saliga är f d sjökaptanen August Lyra. Han är Vår Herres dåliga samvete. Han visar den gamle herrn hur allt har gått på tok med hans kära skapelse jorden. Kärleken är en utmärkt uppfinning i och för sig, men i jordiska sammanhang tar den sig inte alltid så lustiga uttryck. Perverterad religiositet, kapitalism och krig breder ut sig. Skapelseplanen har misslyckats. Himmel och jord har blivit skilda åt. Ska kontakten återupprättas? Eller ska Gud lessna på det jordiska trasslet och göra ett nytt försök på någon annan planet? Den frågan är ännu obesvarad när fragmentet avbryts.

Berättelser av det här slaget är inte särskilt ovanliga, och författaren har inte haft lätt att förnya genren. Hans variant på temat har drag av Pär Lagerkvists naivism, kryddad med en smula Eyvind Johnsons högst personliga ironi. Anrättningen har inte blivit särskilt minnesvärd.

Nå, vad har nu denna berättelse att skaffa i en resedagbok från Grekland onådens år 1961? Sammanhanget är inte lätt att upptäcka. Berättelsen om Himmelriket handlar om klyftan mellan den trista verkligheten och människornas drömmar, ideal och ambitioner. Himmelrikets helg och jorderikets söcken. Kanske har diktaren velat antyda att det också finns en klyfta mellan drömmens och idealens Hellas och den trista verkligheten bakom. Kanske har han bara velat lägga en brokig mosaik med skärvor ur det förflutna, planlöst och lekfullt. Det senare är väl det mest sannolika.

Resedagboken har intressanta partier. Ändå fläckas den i mitt tycke av författarens egocentriska nonchalans mot läsaren. Ideligen pratar han om sina reskamrater, anhöriga och vänner som läsaren varken känner på förhand eller hinner bli bekant med. Om författaren prompt vill prata om Cilla, Inga, Elsa, Folke, Cissie, Joje och allt vad de nu heter, då får han väl bekväma sig till att presentera dem för läsaren först. Man störs också av ett något

lärdomshögfärdigt uppräknande av böcker om Grekland, som författaren tydligen förutsätter bekanta. Jag känner dem i varje fall inte och jag förstår inte heller vad de tjänar för ändamål i boken. Eyvind Johnson har med åren fått ett drag av gammelmansaktig självtillräcklighet som är mycket irriterande.

Resedagboken rymmer ändå ett par minnesglimtar och självironiska grimaser som håller intresset och sympatierna vid liv. I romanen från Himmelriket noterar man också ett par goda berättelser om jordelivets vedermödor, som novellisten Eyvind Johnson inte behöver skämmas för.

Och för övrigt? Tja. Det är inte så lätt att avgöra huruvida författaren har haft några allvarligare ambitioner med den här boken. Jag tror det knappast. *Spår förbi Kolonos* är snarast ett av dessa fragment från diktarverkstaden, som förebådar ett större och viktigare verk. Det kommer nog en stor roman från Grekland vad det lider. Dessförinnan hinner vi nog läsa fler preliminära rapporter av det här slaget. Eyvind Johnson brukar ta tid på sig när han mixtrar i sitt laboratorium,. Men förr eller senare kommer det stora resultatet. Det brukar aldrig slå fel.

Arbetarbladet 10/11 1961